

Моніторинг екологічних ризиків і загроз, пов'язаних зі структурною трансформацією економіки регіону (Тернопільської області)

Обґрунтовано необхідність урахування екологічного чинника в ході взаємодії суспільства і навколишнього природного середовища. Розкрито зміст екологічних ризиків і загроз. Визначено види взаємодій суспільства і довкілля як передумови виникнення екологічних ризиків. Ідентифіковано проблеми структурних трансформацій економіки Тернопільської області, які зумовлюють виникнення екологічних ризиків і загроз. Проведено моніторинг екологічних ризиків і загроз, які пов'язані зі структурною трансформацією економіки регіону. Систематизовано шляхи розвитку екологічного підприємництва як передумови зменшення антропогенного тиску на довкілля та фактори, які сприятимуть його розвитку. Наведено переваги використання нових засобів регулювання матеріально-технічного забезпечення природоохорони.

Ключові слова: регіон, взаємодія суспільства і довкілля, екологічний ризик, структурна трансформація економіки регіону.

Обоснована необходимость учета экологического фактора в ходе взаимодействия общества и окружающей природной среды. Раскрыто содержание экологических рисков и угроз. Определены виды взаимодействия общества и окружающей среды как предпосылки возникновения экологических рисков. Идентифицированы проблемы структурных преобразований экономики Тернопольской области, обуславливающие возникновение экологических рисков и угроз. Проведен мониторинг экологических рисков и угроз, связанных со структурной трансформацией экономики региона. Систематизированы пути развития экологического предпринимательства как предпосылки уменьшения антропогенного давления на окружающую среду и факторы, способствующие его развитию. Приведены преимущества использования новых средств регулирования материально-технического обеспечения охраны природы.

Ключевые слова: регион, взаимодействие общества и окружающей среды, экологический риск, структурная трансформация экономики региона.

The necessity of taking into account environmental factors in the interaction between society and the environment. The content of the environmental risks and threats. The types of interaction of society and environment as predictors of environmental risks. Identified problems of structural transformation of the economy Ternopil region that cause of environmental risks and threats. A monito-

ring of environmental risks and threats associated with the structural transformation of the economy of the region. Systematized ways of environmental entrepreneurship as a prerequisite for reducing pressures on the environment and the factors that contribute to its development. The advantages of using new means of regulation logistics environmental activities.

Keywords: region, the interaction of society and environment, environmental risk, the structural transformation of the economy of the region.

Постановка проблеми. В умовах розвитку ринкових відносин, які супроводжуються структурною трансформацією економіки регіонів, актуалізуються питання необхідності не лише врахування екологічного чинника в ході взаємодії суспільства і навколишнього природного середовища, дослідження видів взаємодії суспільства і довкілля як передумови виникнення екологічних ризиків, а й моніторингу екологічних ризиків і загроз, які пов'язані з цією трансформацією.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Загальним проблемам розвитку регіонів України присвячено наукові праці вітчизняних вчених: М. Бутка, В. Гейця, Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Дорогунцова, Е. Ліанової, О. Чмир та ін. Питання здійснення структурної політики на національному і регіональному рівні, структурні деформації регіонального розвитку також досліджують багато учених. Загальні методологічні засади діагностування та визначення впливу структурних чинників на розвиток економіки обґрунтувала В. Крючкова [1]. Питання структурної трансформації економіки України в контексті євроінтеграційних процесів відображено у напрацюваннях В. Паппа [2]. Проте окремі аспекти моніторингу екологічних ризиків і загроз, що пов'язані з структурною трансформацією економіки регіону (Тернопільської області) ще потребують детального вивчення.

Мета статті – обґрунтувати необхідність врахування екологічного чинника в ході взаємодії суспільства і навколишнього природного середовища. Розкрити зміст екологічних ризиків і загроз. Визначити види взаємодій суспільства і довкілля як передумови виникнення екологічних ризиків. Ідентифікувати проблеми структурних трансформацій економіки Тернопільської області, які зумовлюють виникнення екологічних ризиків і загроз. Провести моніторинг екологічних ризиків і загроз, які пов'язані з структурною трансформацією економіки регіону. Систематизувати шляхи розвитку екологічного під-

приемництва як передумови зменшення антропогенного тиску на довкілля та фактори, які сприятимуть його розвитку. Навести переваги використання нових засобів регулювання матеріально-технічного забезпечення природоохорони.

Виклад основного матеріалу. Взаємодія суспільства (людини) і навколишнього природного середовища, зокрема, природоперетворювальна діяльність людини, яка пов'язана з різними формами діяльності людського суспільства, формує групу антропогенних факторів впливу на довкілля. Негативні наслідки впливу антропогенних факторів на довкілля можуть бути охарактеризовані як екологічна криза, екологічний ризик, екологічна загроза.

Екологічна криза – такий стан системи, при якому «ще можна ідентифікувати її автентичність, тобто динаміка певних процесів відбувається в межах однієї якості. Цим «криза» суттєво відмінна, наприклад, від «катастрофи», коли спостерігається повна руйнація первісної системи» [3].

Екологічні кризи, в тому числі регіонального рівня, бувають двох типів: перші – зумовлені природними процесами (наприклад, руйнування озонового шару), другі – природоперетворювальною діяльністю людини. Причому кризи другого типу є домінуючими, що спричинено двома причинами: по-перше, життєдіяльність людей справляє відчутний вплив на навколишнє природне середовище регіону; по-друге, ці кризи призвели до багатьох негативних екстерналій у житті регіонів та їх населення.

Природоперетворювальна діяльність людини має місце в ході взаємодії в системі «природа – людина». Види такої взаємодії на регіональному рівні можуть бути представлені таким чином:

1) виробничо-господарська діяльність людини, пов'язана з безпосереднім виробництвом і споживанням продукції (послуг);

2) цілеспрямована зміна навколишнього природного середовища, пов'язана із: будівництвом промислових об'єктів, розташуванням непаспортизованих сміттєзвалищ (характеризуються руйнуванням екосистем) та меліоративними роботами (супроводжуються зміною екосистем);

3) природокористування;

4) пристосування людини до природних умов (наприклад, через асиміляцію, анаболізм).

Розгляд природоперетворювальної діяльності суспільства з позиції причинно-наслідкового зв'язку дозволяє констатувати, що неврахування екологічного результату (причина) зумовлює виникнення негативних наслідків, зокрема негативних зовнішніх ефектів, якими є екологічна загроза і екологічний ризик (див. рис.).

У рамках екологічної взаємодії суспільства і природи до видів діяльності, які супроводжуються екологічним ризиком, належать: антропогенне забруднення довкілля; використання природних ресурсів (звичайне природокористування, нераціональне використання природних ресурсів, погіршення їх якості); надзвичайні ситуації техногенного характеру.

Результатом реалізованої загрози є надзвичайні ситуації техногенного характеру, які є наслідком реалізації науково-технічних рішень у виробничій сфері та сфері послуг, яка супроводжується: нераціональним використанням природних ресурсів, помилками в проектно-технічній документації, порушенням технології виробництва, правил експлуатації устаткування і обладнання, техніки безпеки, аваріями на виробництві.

Умовами, які формують основи для виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру на підприємствах, в установах і організаціях, є:

– недостатність і недостовірність інформаційних даних про виробничі об'єкти екодеструктивного впливу, що пред-

Виробничо-господарська діяльність (антропогенна діяльність) як джерело екологічних ризиків і загроз на рівні регіону

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

стваряють небезпеку, та ступінь небезпеки на кожному з таких об'єктів;

- обмеженість інформації про ступінь зносу виробничого обладнання, розмір грошових коштів, що виділяються підприємствами на здійснення природоохоронних заходів (наприклад, у співвідношенні з обсягами виробництва продукції);

- низький рівень матеріально-технічного забезпечення проведення технічного переозброєння та реконструкції виробництва;

- висока вартість екологічно орієнтованих технологій (ресурсозберігаючих, технологій утилізації відходів, технологій очищення води);

- недосконалість стимулюючих державних впливів, зорієнтованих на екологізацію виробничої діяльності.

Отже, серед проблем структурних трансформацій економіки Тернопільської області, які зумовлюють виникнення екологічних ризиків і загроз, виокремимо:

1. Наявність структурних диспропорцій. У галузевій структурі регіональної економіки переважають галузі первинного і вторинного секторів економіки. Це спричиняє виникнення загроз, пов'язаних зі зростанням рівня забруднення через зношеність основних фондів. Наприклад, у середньому рівень зносу промислово-виробничих основних фондів у регіонах, які старіють як морально, так і фізично, становить близько 50%, а машин, устаткування і обладнання – перевищує 50%. Усе це спричиняє виникнення ризику збільшення антропогенного тиску на довкілля області.

У структурі промислового виробництва регіону домінують дві галузі: харчова промисловість і виробництво газу, води, електроенергії. Це спричиняє нераціональне використання ресурсів, наприклад енергетичних, земельних, мінеральних, і зумовлює неналежний стан довкілля Тернопільської області.

Відображенням нераціонального використання енергетичних ресурсів регіону можуть слугувати наведені у табл. 1 показники енергоефективності Тернопільської області.

У 2011 році Тернопільська область посіла десяте місце у рейтингу енергоефективності, піднявшись на дві позиції порівняно з 2010 роком. Зниження енергоємності привело до зменшення енергоспоживання, тоді як структурні зміни в економіці підвищили попит на енергоресурси, а зростання енергоспоживання стало наслідком поживлення ділової активності [4].

Промисловість. Область не є індустріально розвиненою, в ній відсутні енергоємні галузі промисловості. Низька позиція сектору промислового виробництва (20-те місце) зумовлена не ефективним споживанням енергоресурсів у харчовій промисловості, енергоефективність якої становить 17,4% від рівня ЄС. У 2011 році мало місце зниження енергоємності у добувній промисловості і, навпаки, її підвищення в харчовій галузі.

Потенціал енергозбереження промисловості Тернопільської області оцінюється у 72,2% від поточного енергоспоживання та зосереджений переважно у харчовій промисловості.

Послуги. Сфера послуг посідає 11-те місце за енергоефективністю в Україні. Сфера послуг споживає 8,8% енергоносіїв на виробництво 68,9% доданої вартості Тернопільської області. Порівняно з 2010 роком енергоспоживання у сфері послуг підвищилося на 0,3%. Зменшення енергоємності призвело до зниження енергоспоживання в секторі послуг; одночасно через поживлення ділової активності енергоспоживання в секторі послуг підвищилося. Потенціал економії енергоресурсів у сфері послуг оцінюється в 63,0% від поточного енергоспоживання.

Сільське господарство. Сільське господарство області посідає перше місце за енергоефективністю серед інших областей України. Сільськогосподарські підприємства споживають 7,8% енергоносіїв на виробництво 15,3% доданої вартості. Порівняно з 2010 роком енергоспоживання в сільському господарстві підвищилося на 10,2%. Зменшення енергоємності призвело до зниження енергоспоживання в сільському господарстві; одночасно через поживлення ділової активності енергоспоживання в сільському господарстві підвищилося. Потенціал економії енергоресурсів у сільському господарстві Тернопільської області оцінюється у 41,0% від поточного енергоспоживання.

Житловий сектор. Житловий сектор області посідає 13-те місце за енергоефективністю серед інших областей України. Він споживає 65,3% енергоносіїв області. На утримання 1 кв. м житлової площі витрачається 20,3 кг нафтового еквівалента енергоносіїв. Порівняно з 2010 роком енергоспоживання в житловому секторі скоротилося на 6,1%. Зниження енергоємності призвело до зменшення енергоспоживання, тоді як структурні зміни в секторі підвищили попит на енергоресурси, а зниження енергоспоживання стало наслідком зменшення населення області. Потенціал енергозбереження житлового сектору Тернопільської області оцінюється в 31,9% від поточного енергоспоживання [4].

Про нераціональне використання енергетичних ресурсів України та її регіонів, зокрема торфу, свідчить те, що, наприклад, поклади торфу є в п'ятнадцяти областях України, в тому числі й у Тернопільській області. Проте з 834 родовищ на початок 2012 року розроблялося тільки 48.

Свідченням нераціонального використання мінеральних ресурсів, наприклад, є те, що Тернопільська область має запаси мінералів (одне родовище), які можуть використовуватися у будівниці або для виробництва будівельних матеріалів – цементної сировини, глини, будівельного та облицювального камення, піску. Однак це родовище не розробляється.

Таблиця 1. Енергоефективність Тернопільської області у 2011 році

Рейтинг	Сумарний рейтинг	Промисловість	Послуги	Сільське господарство	Житловий сектор
10	58,6%	27,8% (20 місце)	37% (11 місце)	59% (1 місце)	68,1% (13 місце)

Сформовано на основі джерела [4].

Екологічний стан земельних ресурсів Тернопільської області на сьогодні характеризується як екологічно нестабільний, а рівень антропогенного навантаження на них як високий. Вважаємо, що однією із причин цього є невірність питання належного поводження з твердими побутовими відходами регіону і міста Тернополя. Це є комплексною еколого–економічною проблемою, яка потребує як оповнення промислового комплексу для виробництва конкурентоспроможної продукції, так і зменшення негативного впливу цих відходів на довкілля.

Питання поводження з твердими побутовими відходами міста на сьогодні стоїть надзвичайно гостро. Обсяги утворення сміття в місті Тернополі сягнули 80 т за добу.

Проблематика поводження з твердими побутовими відходами регіону і міста Тернополя пов'язана із:

- відсутністю належно облаштованого місця розміщення твердих побутових відходів;
- відсутністю технологій сортування і переробки твердих побутових відходів;
- низькими тарифами на вивезення твердих побутових відходів.

У зв'язку з цим пріоритетні напрями поводження з твердими побутовими відходами регіону і міста Тернополя повинні бути представлені такими заходами організаційного, проектно–будівельного, експлуатаційного і економічного характеру:

- спорудження сміттесортувальної станції (захід організаційного характеру);
- спорудження полігону твердих побутових відходів міста (захід організаційного характеру);
- будівництва необхідних споруд для забезпечення належного функціонування і безпеки полігону твердих побутових відходів міста (захід проектно–будівельного характеру);
- дотримання природоохоронного режиму санітарно–захисної зони, в межах якої знаходиться місце розміщення твердих побутових відходів регіону і міста (захід експлуатаційного характеру);
- залучення приватних інвестицій у сферу поводження з твердими побутовими відходами (захід економічного характеру).

2. Неналежна робота органів екологічного управління різних рівнів. На сьогодні причинами, які знижують результативність функцій щодо регулювання охорони довкілля в регіоні, є: ґрунтування природоохоронної політики, переважно, на принципі «реагуй і виправляй»; послаблення економічної бази органів місцевого самоврядування для здійснення регулятивних функцій (починаючи з 1999 року збір за забруднення навколишнього середовища на окремі рахунки до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища, що утворюються у складі сільських, селищних, міських бюджетів, платники перераховують у розмірі 20%, тоді як у 1992–1998 роках – 70%); неповне охоплення у процесі лімітування суб'єктів ринку, що здійснюють виробничу діяльність; дезінтеграційність тенденцій у сфері охоро-

ни довкілля, що зумовлено слабкістю взаємодії між органами виконавчої влади різних рівнів; нестача кваліфікованих кадрів; нерозвиненість багатосуб'єктної системи управління охороною довкілля.

3. Нераціональність відтворювальної структури економіки Тернопільської області, свідченням чого є зростання рівня ресурсо– і матеріаломісткості регіональної економіки на фоні недостатньої інвестиційно–інноваційної активності суб'єктів господарювання, фізичного і морального зносу основних фондів. Приміром, у 2010 році ступінь зносу основних фондів у регіоні загалом становив 47,7%, а у сільському господарстві та ЖКГ – перевищив 50%. Це зумовлює виникнення ризику збільшення антропогенного навантаження на довкілля.

Із структурною трансформацією економіки регіону прямо пов'язане питання необхідності розвитку екологічного бізнесу, що зумовлено такими причинами: необхідністю покращення стану навколишнього природного середовища, важливістю задоволення потреб екологічного підприємництва у товарах і послугах екологічного характеру, значимістю питання зміни характеру взаємодії бізнесу і екології у напрямку викорінення споживацького ставлення до природи, потребою у створенні нових робочих місць у природоохоронній галузі.

Серед шляхів розвитку екологічного підприємництва виділимо такі:

- проведення екологічного аудиту впливів на довкілля сировини, матеріалів, процесів виробництва, а також способів зменшення їх негативних впливів на навколишнє середовище;
- сприяння поширенню екологобезпечних технологій через застосування механізму екологічного лізингу;
- попереднє (до початку введення в дію) та заключне (після демонтажу) оцінювання впливів виробничих об'єктів на довкілля;
- активізація участі підприємницьких структур у розробці державних та недержавних природоохоронних програм;
- сприяння зростанню рівня екологічної свідомості суб'єктів екологічного бізнесу шляхом здійснення інформаційної діяльності; здійснення навчання працівників підприємницьких структур основам екологічних знань;
- використання нових видів екологічного інформування підприємців про результати власної діяльності (обов'язкове та добровільне екологічне маркування продукції, рекомендації з екологобезпечного споживання продукції та ін.);
- використання форм суспільної кооперації (формування корпоративних об'єднань виробничо–комерційного характеру, які сприятимуть поглибленню ступеня переробки сировини, відходів, створенню циклів повторного використання відходів; укладення добровільних обмежувальних угод з питань використання компонентів довкілля між юридичними особами в межах певної території).

Факторами, які сприятимуть розвитку екологічного бізнесу, на наш погляд, є:

- визнання та законодавче закріплення корпоративного пріоритету серед системи принципів природоохоронної політики;

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

– здійснення структурних перетворень, зорієнтованих на формування економіки замкнутого циклу, зокрема, у напрямку скорочення, уловлення і використання (рекуперації) та повторного застосування відходів виробництва. Важливими складовими таких перетворень мають стати: екологічна модернізація та реконструкція підприємств за результатами висновків екологічного аудиту, зміна способів покращення екологічних характеристик продукції через використання виробничих процесів з низькою капіталомісткістю;

– створення територіальними органами екологічного управління сприятливих умов для ведення діалогу з працівниками бізнесових структур;

– збільшення кількості форм екологічної статистичної звітності з метою одержання максимального обсягу інформації про екологічні показники виробництва та його вплив на довкілля.

Активного розвитку має зазнати інформаційне забезпечення природоохоронного процесу та процесу виробництва і споживання екологічної продукції та послуг. Засобами такого регулювання мають стати: створення інформаційно-рекламних агентств, функціонування яких визначається потребою споживачів у послугах рекламно-інформаційного характеру, необхідністю поширення передового досвіду в природоохоронній сфері; розвиток системи екологічного менеджменту, яка зорієнтована на реалізацію дій, направлених на контроль забруднень і зниження навантаження підприємств на довкілля регіону; розвиток маркетингових послуг (наприклад, інформаційних, рекламних).

Так, система екологічного менеджменту дозволить активізувати процеси саморегулювання та надійно інтегрувати екологічний фактор у діяльність суб'єктів ринку. Економічна зацікавленість підприємств, які імплементують таку систему у власну діяльність, пов'язана з можливістю скорочення ризику фінансової відповідальності за нанесений екологічний збиток, з економією енергії, матеріалів, перспективою набуття іміджу «чистого» підприємства у споживачів, що в подальшому може сприяти збільшенню попиту на продукцію останнього.

Загальновідомою небезпекою ринку виступає пріоритетне становище виробника по відношенню до споживача (риннок продавця). Негативним проявом останнього є диктат виробника і, відповідно, звуження кола вибору товарів споживачем, великий перелік продукції, яка не відповідає екологічним вимогам, використання технологій, які забруднюють довкілля. Виходом із наведеної ситуації є спроба прив'язки споживача до товару, при забезпеченні їх потреби і паралельному випуску безпечної для здоров'я продукції. З цього моменту розпочинається становлення ринку споживача і практичне впровадження концепції маркетингу. Тобто, з одного боку, здійснюється усестороннє вивчення ринку, попиту, потреб і адресність випуску продукції, а з іншого – активний вплив на ринок і споживчий попит, формування потреб і покупних переваг. Ліквідація диктату виробника дозволить здійснювати:

– виявлення цільових маркетингових груп, зацікавлених у певному виді екологічної продукції;

– збір доступної інформації про стан екологічного ринку, що формується, аналіз тенденцій, створення міського банку даних з тенденцій попиту і пропозиції екологічних товарів і послуг;

– надання додаткових послуг на комерційній основі (створення анонімного комп'ютерного банку пропозицій про реалізацію (купівлю) твердих та інших видів відходів) тощо;

– збір додаткових даних про еколого-економічну ситуацію регіону шляхом опитування населення, керівників підприємств державного і приватного сектору, проведення інтерв'ю з представниками окремих груп, семінарів і конференцій, здійснення аналізу публікацій та ін.;

– надання можливості підприємствам здійснити рекламу екологічної діяльності шляхом звернення у спеціалізовані рекламні агентства, які створюють позитивний імідж суб'єктів ринку у населення, конкурентів, місцевих органів влади, формують попит на екологічну продукцію.

Підходи, напрацьовані у сфері маркетингу, можуть використовуватися в ході моніторингової діяльності та здійснення екологічної експертизи, еколого-просвітницької діяльності, в процесі здійснення екологічного менеджменту і екологічного аудиту та ін.

Суттєві еволюційні зміни повинно перенести матеріально-технічне забезпечення природоохоронної діяльності, яке на сьогодні представлене технічним обслуговуванням природоохоронної техніки і обладнання та послугами фірм, які здійснюють підготовку дозволів на викиди і скиди забруднюючих речовин в атмосферу та водні об'єкти.

Принципово новими засобами регулювання матеріально-технічного забезпечення природоохоронної діяльності мають стати: біржова торгівля з купівлі–продажу ліцензій на право забруднення навколишнього природного середовища; аукціонна торгівля з продажу квот на право забруднення довкілля; послуги лізингових структур з передачі у користування екологічної техніки та обладнання, інших матеріальних засобів та майна. Так, створення бірж з купівлі–продажу ліцензій на право забруднення навколишнього природного середовища забезпечить об'єднання зацікавлених у купівлі чи продажу ліцензій на право забруднення довкілля фізичних та юридичних осіб, дозволить отримати інформаційні дані про попит та пропозицію на названі вище ліцензії, сприятиме оптимізації цінових механізмів у сфері природоохорони, зокрема через формування рівноважних цін. Необхідність формування структур з організації аукціонів квот на право забруднення навколишнього природного середовища визначається наявністю потреби у суб'єктів ринку як у товарах і послугах екологічного характеру, так і квотах на право забруднення довкілля. Крім того, мірилом доцільності та ефективності зазначеної діяльності виступатиме обсяг зекономлених коштів суб'єктів господарювання–клієнтів названих вище структур. Лізинг, як прогресивна форма оренди, пов'язана з передаванням екологічної техніки, обладнання у користування орендарю (під-

приємство, яке отримує обладнання та користується останнім протягом певного часу). Лізингова діяльність забезпечить доступ до сучасних технічних засобів і дозволить оперативно реагувати на швидкозмінне зовнішнє середовище та зменшити антропогенний тиск на довкілля.

Висновки

Таким чином, заходи щодо зменшення екологічних ризиків і загроз, що пов'язані зі структурною трансформацією економіки регіону, є шляхом до економічного зростання і суспільного розвитку, зменшення антропогенного тиску на довкілля, покращення взаємовідносин в системі «людина – природа».

Список використаних джерел

1. Крючкова В.І. Структурні чинники розвитку економіки України: монографія / В.І. Крючкова. – К.: Наукова думка, 2004. – 319 с.
2. Папп В.В. Структурна трансформація економіки України у контексті євроінтеграційних процесів / В.В. Папп // Регіональна економіка. – 2008. – №1. – С. 23–31.
3. Кисельов М.М., Крисаченко В.С., Гардашук Т.В. Методологія екологічного синтезу / М.М. Кисельов, В.С. Крисаченко, Т.В. Гардашук. – К.: Наукова думка, 1995. – 158 с.
4. Додонов Б. Рейтинг енергоефективності областей України [Електрон. ресурс] / Б. Додонов. – Режим доступу: http://www.energy-index.com.ua/media/report/pdf/UEI_13.pdf.

УДК: 338.432:332.12

О.М. БУРЛАКА,
аспірант, Вінницький національний аграрний університет

Стратегічний аналіз факторів стійкого розвитку аграрної галузі Вінницької області

У статті розглянуті проблемні питання розвитку аграрної галузі Вінницької області. Досліджено конкурентні переваги Вінницької області. Розроблено вимоги до проведення стратегічного аналізу соціально-економічної ситуації в регіоні. Визначено, що найбільш важливим елементом стратегічного аналізу є виокремлення факторів, які є несприятливими для даного регіону. Зроблено SWOT-аналіз соціально-економічної ситуації в регіоні, на основі чого визначено основні стратегічні цілі щодо забезпечення стійкого рівня розвитку аграрної галузі Вінницької області.

Ключові слова: стійкість, розвиток, аграрна галузь, SWOT-аналіз.

В статье рассмотрены проблемные вопросы развития аграрной отрасли Винницкой области. Исследованы конкурентные преимущества Винницкой области. Разработаны требования к проведению стратегического анализа социально-экономической ситуации в регионе. Определено, что наиболее важным элементом стратегического анализа является выделение факторов, которые являются неблагоприятными для данного региона. Сделан SWOT-анализ социально-экономической ситуации в регионе, на основе которого определены основные стратегические цели по обеспечению устойчивого уровня развития аграрной отрасли Винницкой области.

Ключевые слова: устойчивость, развитие, аграрная отрасль, SWOT-анализ.

The article describes the problems of development of the agricultural sector Vinnytsia region. Investigated the competitive advantages of Vinnytsia region. Developed require-

ments for the strategic analysis of the socio-economic situation in the region. Determined that the most important element of strategic analysis is the allocation of the factors that are unfavorable for the region. SWOT-analysis made by the socio-economic situation in the region, which are defined on the basis of the main strategic objectives of sustainable development level of agricultural sector Vinnytsia region.

Keywords: stability, development, agricultural industry, SWOT-analysis.

Постановка проблеми. Сучасна аграрна галузь в Україні спричиняє посилений тиск на природне середовище, від якого воно безпосередньо залежить. Цей негативний вплив характеризується зменшенням можливості забезпечення виробництва сировиною внаслідок деградації природних ресурсів та погіршенням загального стану навколишнього середовища. Така ситуація зумовлює необхідність переходу на модель стійкого розвитку, забезпечення якого, на думку академіка В.М. Трегобчука [1], можливе за умови раціонального та екологічнобезпечного формування і використання аграрного ресурсного потенціалу.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблемам стійкого розвитку аграрного сектору присвячено класичні праці М.І. Вавілова, С.Ю. Вітте, В.В. Докучаєва, М.Д. Кондратьєва. Проблеми формування наукових основ стійкого розвитку аграрної галузі знайшли також відображення у працях багатьох українських вчених-економістів: В.В. Вернадського, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, С.І. Дорогунцова, Г.Б. Іваницької, О.Л. Кашенко, М.Ф. Кропивка, Г.М. Калетніка, С.В. Козловського, Л.В. Мельника,